

سیرت اردشیر بابکان

(مخازن اردشیر بابکان در ادب نثر فارسی)

تألیف و تدوین: اردشیر آل علی



انتشارات مهنا



سرشناسه	: آل علی، اردشیر، ۱۳۴۹ -
عنوان و نام پدیدآور	: سیرت اردشیر بابکان: سخنان اردشیر بابکان در ادب نثر فارسی / تألیف و تدوین اردشیر آل علی.
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات مینا، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۱۱۶ ص.
شابک	: 978-964-6644-48-9
وضعیت فهرست‌ریزی	: فیا
موضوع	: اردشیر، ساسانی، شاه ایران
موضوع	: اردشیر، ساسانی، شاه ایران -- در ادبیات
موضوع	: ایران -- تاریخ -- ساسانیان، ۲۲۶ - ۶۵۱ م.
موضوع	: Iran -- History -- Sassanids, 226-651
رده بندی کنگره	: ۹۲۴/۱۷ DS1 ۱۰۰
رده بندی دیویی	: ۹۵۵/۰۳۱۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۶۱۰۹۸۳

انتشارات مینا
سیرت اردشیر بابکان
تألیف و تدوین: اردشیر آل علی
طراح جلد: سولماز حیدری
لیتوگرافی: باختر
چاپ اول: ۱۳۹۸
تیراژ: ۳۰۰
قیمت: ۱۷۰۰۰ تومان
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۶۶۴۴-۴۸-۹
مرکز پخش: ۸۸۰۷۶۲۱۱ - ۸۸۰۸۱۶۵۷
کلیه حقوق محفوظ و مخصوص به ناشر می‌باشد.
نقل مطالب با ذکر منبع بلامانع است.

پیشگفتار

کتاب پیش رو به سخنان اردشیر بابکان، مؤسس سلسله ساسانیان پرداخته است. شخصیتی که علیرغم اهمیت و تأثیر عظیم وی بر تاریخ، فرهنگ و حتی ادب این سرزمین، شاهد حضور کمرنگ سخنان و گفته های حکمت آمیز وی در زبان کنونی آن (فارسی) می باشیم. اما با این حال سعی شده هرآنچه درین باب از کتب مختلف تاریخی و ادبی (و البته به زبان فارسی) به نظر می رسد را گرد آورده و در معرض ملاحظه خوانندگان قرار دهیم.

کتاب سواء مقاله در دو بخش مدون گشته:

بخش نخست با توجه به ارجح از سخنان اردشیر گرد آورده شده و موضوع یا مضمون آنها مشخص می باشد تحت عنوان (۶ فصل) مرتب گردیده: خطبه های اردشیر، نامه های اردشیر، سخنان متفرق، رساله اردشیر در کشورداری، عهد اردشیر، و کارنامه اردشیر.

و بخش دوم شامل ترجمه متن کامل سانس (نامه) از زبان عربی^۱ و همچنین ترجمه متن کامل کارنامه از زبان پهلوی^۲ می باشد. تا خواننده بتواند با اصل این دو اثر (البته ترجمه آنان) نیز آشنا گردد، و در ضمن مقایسه ای هم داشته باشد میان این دو و آنچه در زبان فارسی از آنها باز مانده.

به مانند دیگر کتب این مجموعه، تدقیق و همچنین قضاوت در باب سوا و چند و چونی آن را به فرصتی مقتضی یا بر عهده خوانندگان نهاده و تنها گردآوری و تدوین سخنان را وجه همت خویش قرار داده ایم.

امید که فایدتی هرچند قلیل از این رهگذر نصیب علاقمندان به پندنامه های ایرانی، خاصه دستداران این شخصیت تاریخی بشود، امید.

اردشیر آل علی دی ماه ۱۳۹۷

^۱ به ترجمه آقای دکتر ابوالقاسم امامی

^۲ به ترجمه سید احمد کسروی تبریزی

۷	مقدمه
۷	الف تاریخچه
۸	ب مؤلفات و آثار
۸	۱- خطبه های اردشیر
۹	۲- نامه های اردشیر
۱۲	۳- توقیعات اردشیر
۱۳	۴- سیرت اردشیر
۱۴	۵- آداب العیش
۱۵	۶- رساله اردشیر در آیین کشورداری
۱۶	۷- عهد اردشیر
۱۸	۸- کارنامه اردشیر
۲۷	۹- کتاب وضع المساح - کتاب التدبیر
۳۰	بخش نخست: سخنان اردشیر در ادب ثنائی فارسی
۳۱	فصل ۱ خطبه های اردشیر
۳۴	فصل ۲ نامه های اردشیر
۳۹	فصل ۳ سخنان متفرق
۴۹	فصل ۴ رساله اردشیر در آیین کشورداری
۵۵	فصل ۵ عهد اردشیر
۵۹	فصل ۶ کارنامه اردشیر
۷۱	بخش دوم
۷۲	فصل ۱ ترجمه عهد اردشیر (از عربی)
۸۹	فصل ۲ ترجمه کارنامه اردشیر بابکان (از پهلوی)
۱۱۸	فهرست منابع و مآخذ

مقدمه

الف) تاریخچه:

اردشیر بابکان (؟ - ۲۴۱ م) مؤسس سلسله ساسانیان (۲۲۶ - ۶۵۲ م) را در گذشته، یکی از چند تنی محسوب می داشتند که در تاریخ دنیای قدیم و حوادث مربوط به آن مؤثر بوده است. وی که در خاندانی والی، و منصوب از سوی اشکانیان بر سرزمین فارس، تولد و نشو و نما یافته بود، عظم مخالفت را علیه موالی خود برافراشت و با طغیان علیه اردوان پنجم که بزرگترین شاه آن عهد سرزمین ایران محسوب می شد، او و نود تن از شاهان کوچک و بزرگی که هریک به استقلال در نقطه ای از ایران آن زمان حکومت محلی و خودمختاری داشته را یک به یک مقهور تدبیر سیاسی و نظامی خود ساخت و باخته و تمامت سرزمین های تحت استیلای آنان را به زیر فرمان خویش درآورد و بدین شکل، حکومت ۴۷۶ ساله اشکانیان خاتمه بخشید و خود را شاه شاهان (شاهان شاه: شاهنشاه) نامید.

وی مسبب باز گردانیدن مجد و عظمت هخامنشیان به سرزمین پارس (ایران) بوده و بدین سبب او و جانشینان وی را، پس از سران سلسله هخامنشیان، به سبب، پرافتخارترین سلسله پیش از اسلام ایران می دانند.

اردشیر به دوربینی و فراست و همچنین تدبیر در اعمال، خاصه در امور سیاسی، مشهور و معروف بوده، آنگونه که: «... مردم پنداشتند که او را از آسمان فرشته می آید» و آگاهی می دهد.^۲

اردشیر مردمان را به چهار گروه موبدان (روحانیان)، اسپهبدان (جنگاوران)، دبیران، و پیشه وران (صنعتگران و کشاورزان) تقسیم نموده و هریک از صنوف را مرتبت و منزلتی نهاد و با تعیین حدود و ثغور وظایف و نهادن آیین، جامعه ای طبقاتی را پایه گذاری کرد.

علاوه بر این جهت دنیا و دین مردم اعمالی را معین و مشخص و احاد آنان را ملزم به رعایت آن نمود.

این همه سبب گردید که شخصیت وی، هم به عنوان مؤسس سلسله، و هم به عنوان رهبری معنوی، در هاله ای از قداست و تبجیل قرار گرفته و منش و کردار او را معیاری صائب از برای نوع رفتار و سلوک حکومت (و زندگی) بدانند.

با آنچه که گذرا به آن اشاره شد، اگر اکنون عظمت کار وی را مقابل نظر خود قرار دهیم می توانیم متقدسویم که بی حساب او را یکی از مؤثران دنیای قدیم، خاصه ایران، محسوب نداشته اند.

ب) مؤلفات:

صاحب کتاب مجمع الانساب در شرح حال اردشیر بابکان می نویسد: « و اردشیر مردی عالم بود و بسیار کتب از خود تصنیف کرده به زبان پهلوی و خیلی و صایا و توقیعات خوب دارد^۱ این سخنی است که برخی از مورخان دوران اسلام نیز آن را اذعان داشته و بعضی از آنان عناوینی از آن کتب را هم نام برده اند.

آنچه از نام و موضوع آن «بسیار کتب» می شناسیم و می دانیم در میان بدینگونه برشمرد:

۱- خطبه های اردشیر

خطبه، وعظی بوده که شاه جدیدالانتصاب هنگام جلوس بر تخت سلطنت برای درباریان و سران مملکتی یا عموم مردم بیان می داشته است.

^۱ مجمع الانساب (نیمه اول)

«خطبه های شاهان معمولاً مشتمل بر تمجید خرد و عدالت، وعده نیکوکاری به رعیت، اجرای عدالت، بخشایش بر مردم، توقع فرمانبرداری از رعیت و اندرزهایی درباره اداره مملکت به کارگزاران است. در این آثار، گاه به برنامه شاه نیز اشاره شده است. فردوسی در آغاز سلطنت هر پادشاه، خطبه جلوس او را آورده است.

بنابر منابع دوران اسلامی، شاهان ساسانی در هنگام جلوس خطبه ای ایراد می کردند. اصل پهلوی این خطبها، که احتمالاً به قلم دبیران آن عهد نوشته می شد، در دست نیست. اما در منابع مذکور غالباً خلاصه یا بخش هایی از آن ها به ترجمه عربی یا فارسی نقل شده است. خطبه اردشیر بابکان در کتاب نهایه الارب آمده است.^۱

کتاب نهایه الارب فی احادار الدرس، العرب به زبان عربی بوده و ترجمه ای قدیم از آن با نام تجارب الامم فی اخبار ملوک العرب، العجم به فارسی شده است.^۲ در کتاب اخیر دو خطبه آورده شده. خطبه نخست را اردشیر پس از مرگ زان و به شاهی رسیدنش، خطاب به اولاد ساسان بیان داشته، و خطبه دوم را پس از پیچیده شدن بساط اشکانیان و به شاهنشاهی رسیدنش، و خطاب به اشراف و اکابر مملکت، خطبه اخیر، وصایای او خاتمه می یابد.

*روایت فارسی خطبه های مذکور را، از کتاب مورد اشاره، در فصل نخست (خطبه ها) کتاب پیش رو آورده ایم.

۲- نامه های اردشیر

«در کتاب های عربی و فارسی نامه هایی (سیاسی) از شاهان ساسانی یا بخش هایی از آن ها نقل شده است. این آثار متضمن دستور عمل ها و خط مشی و سیاست این شاهان است و باید آن ها را از زمره آثار مربوط به کشورداری به شمار آورد. مسعودی (مروج الذهب، ج ۱) بخش

^۱ تاریخ ادبیات ایران پیش از اسلام

^۲ هم نویسنده اصل کتاب و هم مترجم فارسی آن، شناخته نشده اند.